

**ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ
ΤΩΝ «ΕΞΙ ΚΑΠΕΛΩΝ ΣΚΕΨΗΣ» ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ
ΟΛΙΓΟΘΕΣΙΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ**

**INNOVATIVE TEACHING APPLICATIONS:
THE CASE OF TEACHING APPLICATION OF
THE “SIX THINKING HATS” IN STUDENTS OF
A SMALL - TEACHER PRIMARY SCHOOL**

Φίλιππος Ευαγγέλου
Επίκουρος Καθηγητής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
filipevang@uoi.gr

Ελένη Κάλπινου
Απόφοιτη Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε.
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης
elena_kalpinou@hotmail.com

Περίληψη

Η παρούσα εργασία διερευνά τη συμβολή της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης του De Bono στην καλλιέργεια ενσυναίσθησης και διαπροσωπικών σχέσεων σε μαθητές/ριες Ολιγοθέσιου Δημοτικού Σχολείου. Η έρευνα, που εντάσσεται στη μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας - δράσης, πραγματοποιήθηκε σε σχολική τάξη επτά μαθητών/τριών, με εφαρμογή σεναρίου διδασκαλίας βασισμένου στην ιστορία: “Ο Εγωιστής Γίγαντας”, με τίτλο: “Έξι καπέλα, ένας γίγαντας και πολλές σκέψεις”. Για τη συλλογή δεδομένων αξιοποιήθηκαν η συστηματική παρατήρηση, φύλλα εργασίας, ημερολόγιο κριτικού φίλου και φωτογραφικό υλικό. Η πρωτοτυπία της διδακτικής εφαρμογής έγκειται τόσο στην προσαρμογή της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης σε πολυηλικιακό και ετερογενές μαθησιακό περιβάλλον όσο και στην επίτευξη πρόκλησης του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών. Από την αξιολόγηση της διδακτικής εφαρμογής διαπιστώθηκε η ενίσχυση της συναισθηματικής νοημοσύνης, ενώ παρατηρήθηκε βελτίωση της λεπτής κινητικότητας και ανάπτυξη συνεργατικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Καταληκτικά, από την εφαρμογή του σεναρίου διδασκαλίας αναδείχθηκε ότι η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης είναι αποτελεσματικό διδακτικό εργαλείο βιωματικής και εναλλακτικής διδασκαλία.

Λέξεις κλειδιά

Σενάριο διδασκαλίας, έξι καπέλα σκέψης, De Bono, ενσυναίσθηση, ολιγοθέσιο δημοτικό σχολείο.

Abstract

The present study investigates the contribution of De Bono's Six Thinking Hats teaching technique to the cultivation of empathy and interpersonal relationships among students in a small - teacher primary school. The research, which adopts the methodological framework of action research, was conducted in a class of seven students through the implementation of a teaching scenario based on Oscar Wilde's story "The Selfish Giant.", Titled: "Six Hats, one Giant, and many thoughts". Data were collected through systematic observation, student worksheets, a critical friend's journal, and photographic documentation. The originality of the teaching intervention lies in the adaptation of the Six Thinking Hats technique to a multi-age and heterogeneous learning environment, as well as in its ability to stimulate students' interest and active engagement. The evaluation of the implementation revealed an enhancement of emotional intelligence, improvements in fine motor skills, and the development of collaborative and communication competences. Overall, the findings highlight the effectiveness of the Six Thinking Hats as a valuable tool for experiential and alternative teaching practice.

Key words

Teaching scenario, Six Thinking Hats, De Bono, empathy, small - teacher primary school.

0. Εισαγωγή

Οι σχολικές τάξεις του σύγχρονου σχολείου χαρακτηρίζονται από αυξανόμενη ετερογένεια, αφού οι μαθητές/τριες διαφοροποιούνται με βάση ένα πολυπαραγοντικό πλέγμα στοιχείων, το οποίο περιλαμβάνει το πολιτισμικό και εθνολογικό τους υπόβαθρο, το κοινωνικοοικονομικό τους επίπεδο, τον βαθμό μαθησιακής τους ετοιμότητας, καθώς και τις ιδιαίτερες μαθησιακές τους ανάγκες (Ευαγγέλου, 2024; Estaiteyeh & DeCoito, 2024; Kaldi et al., 2017; Pozas & Letzel-Alt, 2023; Tomlinson, 2017). Αυτή η ετερογένεια εντοπίζεται όχι μόνο στα Πολυθέσια Δημοτικά Σχολεία, αλλά και στα Ολιγοθέσια Δημοτικά Σχολεία σε προέκταση με το γεγονός ότι στα Ολιγοθέσια Δημοτικά Σχολεία η ετερογένεια ενισχύεται περισσότερο αφού συνδυάζουν μαθητές/τριες διαφορετικών ηλικιών και διαφορετικών τάξεων σε ένα μόνο τμήμα (Τσίπα, 2021, Φύκαρης, 2016, 2022). Παράλληλα, η ταχεία εξέλιξη των Τεχνολογικών επιτευγμάτων- και ιδιαίτερα η διάδοση του διαδικτύου και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης, αλλά και της Τεχνητής Νοημοσύνης- έχει αναθεωρήσει τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές/τριες εμπλέκονται, επικοινωνούν και αλληλεπιδρούν στο σύγχρονο κοινωνικό και εκπαιδευτικό-διδασκτικό πλαίσιο (Güney, 2023; Escamilla - Fajardo et al., 2021; Mialaret, 2011). Στο νέο αυτό πλαίσιο οι δασκαλοκεντρικές διδακτικές πρακτικές τίθενται ολοένα και περισσότερο υπό αμφισβήτηση, καθώς θεωρείται ότι δεν επαρκούν για να υποστηρίξουν αποτελεσματικά τη μάθηση και την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/τριών σε μια διαφοροποιημένη σχολική τάξη (Δημητριάδου, 2016; Ευαγγέλου, 2024; Σφυρόερα, 2020).

Σε προέκταση της παραπάνω προβληματικής, ο/η σύγχρονος/η εκπαιδευτικός είναι αναγκαίο - είτε διδάσκει σε Πολυθέσιο είτε σε Ολιγοθέσιο Δημοτικό Σχολείο - να αξιοποιεί στη σχολική τάξη ποικίλες εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις με τέτοιο τρόπο, ώστε να εμπλέκει ενεργά τους/τις μαθητές/τριες κατά τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία (Ευαγγέλου, 2024; Ευαγγέλου & Φύκαρης, 2018; Κουτρούμπα, 2021; Pozas & Letzel - Alt, 2023). Μια από αυτές τις εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις είναι η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης του Dr. Edward De Bono (De Bono, 2006, 2017), η οποία - τα τελευταία χρόνια - αξιοποιείται από εκπαιδευτικούς και ερευνητές σε διεθνές επίπεδο στη διδασκαλία μαθητών/τριών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Elsayed & Abbas, 2021; Göçmen & Coşkunb, 2022; Manesis et al., 2022). Για αυτό το λόγο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της επίδρασης της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης σε μαθητές/ριες Ολιγοθέσιου Δημοτικού Σχολείου με την εφαρμογή σεναρίου διδασκαλίας.

1. Θεωρητικό πλαίσιο

Η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης του De Bono (De Bono's Six Thinking Hats), η οποία αποτελεί τη βασική διδακτική τεχνική που αξιοποιείται κατά τη διδακτική εφαρμογή που παρουσιάζεται στην παρούσα εργασία, συνιστά μια οργανωμένη διαδικασία εναλλακτικής προσέγγισης της σκέψης. Η τεχνική αυτή ενθαρρύνει το άτομο που τη χρησιμοποιεί να παραμείνει προσηλωμένο στο υπό εξέταση θέμα και να το προσεγγίζει μέσα από διακριτά και μεθοδικά βήματα, τα οποία διευκολύνουν την πορεία προς την επίλυση του (De Bono, 2006). Επινόηθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980 από τον Dr. Edward De Bono, ψυχολόγο, φυσιολόγο και καθηγητή πανεπιστημίου (De Bono, 2006, 2017; Göçmen & Coşkunb, 2022). Αρχικά σχεδιάστηκε ως διδακτική τεχνική λήψης αποφάσεων από ομάδες, ενώ στη συνέχεια εξελίχθηκε σε σημαντικό εργαλείο επαγγελματικής εκπαίδευσης και ανάπτυξης στελεχών επιχειρήσεων. Παράλληλα, έχει ενταχθεί δυναμικά στο χώρο της Εκπαίδευσης όπου αξιοποιείται από το νηπιαγωγείο έως το Πανεπιστήμιο με ικανοποιητικά μαθησιακά αποτελέσματα (Βλαχοκυριάκου & Τζωρτζάκης, 2015; Childs, 2012; Djumabayeva, 2021; Evangelou, 2023; Θεολογής κ.ά., 2017; Manesis et al., 2022; Mehder Konan et al., 2025; Μπαγιάτη, 2015).

Η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης βασίζεται στη μεταφορά του τρόπου σκέψης από την *αντιπαραθετική σκέψη* στην *παράλληλη σκέψη*. Πιο συγκεκριμένα, στην εκπαίδευση αυτή η τεχνική υποστηρίζει τους/τις μαθητές/τριες στην αναζήτηση, διαμόρφωση και έκφραση ενός τρόπου σκέψης διαφορετικού από τον συνηθισμένο, την αποκαλούμενη *παράλληλη σκέψη*. Μέσω της *παράλληλης σκέψης* οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται και αναπτύσσουν όλοι/όλες μαζί τις σκέψεις τους, επιχειρηματολογώντας κάθε φορά από την ίδια οπτική προσέγγισης του θέματος (De Bono, 2006; Μπαγιάτη, 2015). Σύμφωνα με αυτή την τεχνική θεωρείται αποτελεσματικότερος ο διαχωρισμός των διαφορετικών πτυχών της σκέψης αντί της υλοποίησης πολλών ταυτόχρονων σκέψεων. Στο πλαίσιο αυτό, τα έξι

διαφορετικά καπέλα σκέψης με διαφορετικά χρώματα αντιπροσωπεύουν έξι διαφορετικούς τρόπους σκέψης (De Bono, 2006, 2017; Θεολόγης κ.ά., 2017). Στη σχολική εκπαίδευση χρησιμοποιείται ως τεχνική επίλυσης προβλημάτων και λήψης αποφάσεων, αλλά ουσιαστικά βοηθά τους/τις μαθητές/τριες να αναπτύξουν ένα άλλο τρόπο σκέψης (De Bono, 2006; Μπαγιάτη, 2015).

Αυτή η διδακτική τεχνική σχεδιάστηκε για να συμβάλλει στη συνειδητή αναζήτηση και εκτίμηση διαφορετικών οπτικών. Πιο συγκεκριμένα, όταν οι μαθητές/τριες φορούν ένα από τα έξι καπέλα, παίζουν διαφορετικούς ρόλους, με αποτέλεσμα να ενθαρρύνονται να προσεγγίζουν τα ζητήματα από ποικίλες πλευρές, να επιχειρηματολογούν με τεκμηριωμένο τρόπο και να αναπτύσσουν δεξιότητες συνεργασίας και επικοινωνίας μέσα στην ομάδα. Στην περίπτωση που εφαρμόζεται η τεχνική στην τάξη, οι μαθητές/τριες 'φορούν', μεταφορικά ή κυριολεκτικά, ένα από τα έξι καπέλα και μέσα από αυτό υιοθετούν διαφορετικούς τρόπους σκέψης, οι οποίοι τους βοηθούν να εστιάσουν σε συγκεκριμένες πτυχές του υπό μελέτη θέματος. Στις μικρότερες ηλικίες προτείνεται η χρήση πραγματικών καπέλων, κατασκευασμένων από χρωματιστό χαρτόνι, ενώ σε μεγαλύτερες οι μαθητές/τριες μπορούν να τα αντικαταστήσουν με νοητικά ή συμβολικά καπέλα, απεικονίσεις των οποίων μπορούν να βρίσκονται στο χώρο της σχολικής τάξης (De Bono, 2006, 2017; Μπαγιάτη, 2015). Κατά την εφαρμογή της τεχνικής, προκειμένου οι μαθητές/τριες να μελετήσουν και να αναλύσουν το θέμα από διαφορετικές οπτικές, 'φορούν' πολλά καπέλα, ένα όμως κάθε φορά και πάντα όλοι/όλες μαζί συντονισμένα (Βλαχοκυριάκου & Τζωρτζάκης, 2015; De Bono, 2006, 2017; Μπαγιάτη, 2015). Η ακολουθία και η εναλλαγή των χρωματιστών καπέλων προσδιορίζονται από το διδακτικό σχεδιασμό που υιοθετεί κάθε φορά ο/η εκπαιδευτικός. Δεν υφίσταται προκαθορισμένη σειρά χρήσης των καπέλων, αφού η επιλογή και η διάταξή τους εξαρτώνται από το εκάστοτε μαθησιακό αντικείμενο, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα καθώς επίσης το γενικότερο πλαίσιο οργάνωσης της διδακτικής διαδικασίας (De Bono, 2006; Μπαγιάτη, 2015).

Ακολουθεί η παρουσίαση των βασικών σταδίων μιας τυπικής διδακτικής εφαρμογής της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης, κατά την οποία κάθε καπέλο αντιστοιχίζεται με ένα διαφορετικό χρώμα, συμβολίζοντας έναν ιδιαίτερο τρόπο σκέψης. Η αντιστοιχία αυτή, στο πλαίσιο της επίλυσης ενός προβλήματος, αποτυπώνεται ως εξής (Βλαχοκυριάκου & Τζωρτζάκης, 2015; De Bono, 2006, 2017; Θεολόγης κ.ά., 2017; Manesis et al., 2022; Μπαγιάτη, 2015):

- μπλε καπέλο: αξιοποιείται είτε στην αρχή είτε στο τέλος της διαδικασίας. Σχετίζεται στην αρχή με την οργάνωση, τον συντονισμό και την καθοδήγηση της διαδικασίας, ενώ στο τέλος σχετίζεται με την ανακεφαλαίωση του προβλήματος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα, αναδεικνύεται η λύση του προβλήματος και καθορίζεται η περαιτέρω πορεία
- άσπρο καπέλο: εξετάζεται το πρόβλημα και εστιάζει στη συγκέντρωση, οργάνωση και ανάλυση των διαθέσιμων δεδομένων και πληροφοριών που σχετίζονται με το πρόβλημα

- πράσινο καπέλο: συνδέεται με τη δημιουργικότητα και την ανάπτυξη/ δημιουργία νέων, εναλλακτικών ιδεών και προτάσεων για την επίλυση του υπό διαπραγμάτευση προβλήματος 'γεννιούνται' και παρουσιάζονται εναλλακτικές ιδέες και λύσεις σχετικά με το πρόβλημα
- κίτρινο καπέλο: αντιπροσωπεύει τη θετική και εποικοδομητική σκέψη, πραγματοποιείται η θετική κριτική και αναδεικνύονται τα πλεονεκτήματα
- μαύρο καπέλο: ενθαρρύνει την κριτική αποτίμηση των ιδεών με έμφαση στην επισήμανση αδυναμιών, κινδύνων ή περιορισμών, αναδεικνύονται τα μειονεκτήματα των λύσεων
- κόκκινο καπέλο: δίνει χώρο στην έκφραση των συναισθημάτων, των προσωπικών αντιλήψεων και διαισθήσεων των μαθητών/τριών σχετικά με το πρόβλημα ή τις λύσεις που αναδείχθηκαν

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση διαπιστώνεται ότι η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης έχει εφαρμοστεί στη διδακτική πράξη σε ποικίλα πεδία (Manesis et al., 2022), όπως είναι η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της ικανότητας επίλυσης (Κίνυη, 2015), η αριθμητική έννοια στην εκπαίδευση των μαθηματικών (Elsayed & Abbas, 2021), η ανάπτυξη δημιουργικών ικανοτήτων (Oleksii et al., 2017) και του προφορικού λόγου (Djumabayeva, 2021), η λήψη εκπαιδευτικών αποφάσεων (Papakitsos et al., 2017), η διδασκαλία θεμάτων που σχετίζονται με την αειφόρο ανάπτυξη στο μάθημα της γεωγραφίας (Kaya, 2013; Manesis et al., 2022).

2. Μεθοδολογία της έρευνας

2.1. Σκοπός της έρευνας

Ο σκοπός της παρούσας εφαρμογής του σεναρίου διδασκαλίας είναι η διερεύνηση της συμβολής της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης του De Bono στην καλλιέργεια διαπροσωπικών σχέσεων και ειδικότερα της ενσυναίσθησης σε μαθητές/τριες Ολιγοθέσιου Δημοτικού Σχολείου.

2.2. Ερευνητικό ερώτημα

Με ποιους τρόπους/Πως συμβάλλει η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης του De Bono στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης σε μαθητές/τριες Ολιγοθέσιου Δημοτικού Σχολείου;

2.3. Χρονική περίοδος υλοποίησης της έρευνας

Το σενάριο διδασκαλίας εφαρμόστηκε τον Μάιο του 2025 σε Τριθέσιο (3/θ) Δημοτικό Σχολείο του Ν. Ιωαννίνων στο πλαίσιο Πρακτικής Άσκησης φοιτητών/τριών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

2.4. Συμμετέχοντες/Δείγμα έρευνας

Το δείγμα της έρευνας αποτελούσαν επτά (7) μαθητές/τριες, οι οποίοι συγκροτούσαν ένα από τα τρία τμήματα του Τριθέσιου (3/θ) Δημοτικού Σχολείου. Από τους 7 μαθητές/τριες τα τέσσερα (4) ήταν αγόρια και τα τρία (3) κορίτσια.

2.5. Μεθοδολογική προσέγγιση: έρευνα δράσης

Με βάση τον ανοικτό σκοπό της έρευνας και ειδικότερα της εφαρμογής σεναρίου διδασκαλίας σε Ολιγοθέσιο Δημοτικό Σχολείο επιλέχθηκε η ποιοτικού τύπου προσέγγιση. Ειδικότερα, ως βασική μεθοδολογική προσέγγιση αξιοποιείται η έρευνα δράσης διότι βασικός στόχος είναι να υποστηρίζονται οι εν ενεργεία εκπαιδευτικοί και οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί ως ερευνητές και στοχεζόμενοι επαγγελματίες (Αυγητίδου, 2014:20; Κατσαρού, 2016; Κατσαρού κ.α., 2018). Με την έρευνα δράσης στην παρούσα διδακτική εφαρμογή οι ερευνητές/μελλοντικοί εκπαιδευτικοί ακολούθησαν συγκεκριμένα στάδια, όπως (Αυγητίδου, 2014: 26-27):

- η αναγνώριση του ζητήματος της καλλιέργειας της ενσυναίσθησης με την αξιοποίηση της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης
- η συλλογή δεδομένων και η ερμηνεία του υπό διαπραγμάτευση ζητήματος της ενσυναίσθησης
- τον σχεδιασμό ενός προτεινόμενο πλαισίου δράσης με την αξιοποίηση της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης και της ιστορίας του “Εγωιστή γίγαντα”
- την εφαρμογή του πλάνου δράσης
- τον στοχασμό πάνω στην εφαρμογή που προηγήθηκε

2.6. Μέσα συλλογής και ανάλυσης δεδομένων

Για τη συλλογή και την ανάλυση δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν πολλαπλές και διαφορετικές ερευνητικές τεχνικές (οι οποίες αξιοποιούνται συνήθως στην έρευνα – δράσης), όπως είναι η παρατήρηση, τα φύλλα εργασίας μαθητών/τριών, η αξιολόγηση με φωτογραφίες (όπως στην εικόνα 4 που αποτυπώνονται στον πίνακα της σχολικής τάξης οι ιδέες των μαθητών/τριών μέσα από την εφαρμογή της διδακτικής τεχνικής του καταιγισμού ιδεών) το ημερολόγιο του/της κριτικού φίλου/ης (Αυγητίδου, 2014: 29).

2.7. Περιορισμοί έρευνας

Ένας βασικός περιορισμός της παρούσας έρευνας αφορά το περιορισμένο μέγεθος του δείγματος των μαθητών/τριών, το οποίο αν και συμβατό με τη φύση της ποιοτικής μεθοδολογίας, δεν επιτρέπει τη γενίκευση των ευρημάτων. Επίσης, στην έρευνα δράσης, η ενεργή συμμετοχή του/της ερευνητή/ριας περιορίζει την αντικειμενικότητα στη συλλογή και ερμηνεία των δεδομένων αφού επηρεάζονται από τις προσωπικές εμπειρίες και κρίση του/της ερευνητή/ριας, παρά την παρουσία του/της κριτικού φίλου/ης.

3. Βασικά τμήματα εφαρμογής του σεναρίου διδασκαλίας

Στην ενότητα αυτή καταγράφονται βασικά τμήματα εφαρμογής του σεναρίου διδασκαλίας με τίτλο: “Έξι καπέλα, ένας γίγαντας και πολλές σκέψεις”, όπως είναι τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, τα εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα, οι τάξεις εφαρμογής, η οργάνωση διδασκαλίας – απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή, Διδακτικές προσεγγίσεις

3.1. Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Μετά από την εφαρμογή του σεναρίου διδασκαλίας, επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να:

- αναγνωρίζουν τα κύρια θέματα της ιστορίας, όπως ο εγωισμός, η αλλαγή της συμπεριφοράς και η αξία της αγάπης και της συγχώρεσης (γνωστικός τομέας)
- αναλύουν τη συμπεριφορά των χαρακτήρων και να εξηγούν πώς οι πράξεις του γίγαντα επηρεάζουν τη ζωή του και των γύρω του (γνωστικός τομέας)
- αναγνωρίζουν και ερμηνεύουν τα συναισθηματικά και ηθικά μηνύματα που αναδεικνύει η λογοτεχνία μέσω της κριτικής ανάγνωσης (γνωστικός και συναισθηματικός τομέας)
- εκφράσουν, περιγράψουν και διαχειριστούν τα συναισθήματά τους που τους προκάλεσε η ιστορία (συναισθηματικός τομέας)
- αναπτύσσουν συνεργατικές και επικοινωνιακές δεξιότητες (ψυχοκινητικός τομέας)
- να αναπτύσσουν τη λεπτή κινητικότητα μέσα από πρακτικές δεξιότητες κατασκευής αντικειμένων, όπως είναι τα χάρτινα καπέλα (ψυχοκινητικός τομέας)

3.2. Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

Το σενάριο διδασκαλίας εφαρμόστηκε στο μάθημα των Θρησκευτικών και συγκεκριμένα στη Θεματική Ενότητα 4: Όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί (Βιβλίο Μαθητή Τετάρτης τάξης).

Ωστόσο, πρόκειται για μια διαθεματική και διεπιστημονική προσέγγιση καθώς τα γνωστικά αντικείμενα όπου μπορεί να αξιοποιηθεί το σενάριο διδασκαλίας είναι τα Θρησκευτικά, η Γλώσσα, η Μελέτη περιβάλλοντος, τα Εικαστικά, η Μουσική, η Θεατρική αγωγή, τα Εργαστήρια δεξιοτήτων.

3.3. Τάξεις εφαρμογής

Οι τάξεις εφαρμογής του διδακτικού σεναρίου ήταν η Τρίτη και Τετάρτη τάξη Τριθέσιου (3/θ) Δημοτικού Σχολείου την περίοδο Μαΐου 2025. Κατά τη διάρκεια αυτής της σχολικής χρονιάς εφαρμόστηκε ο ‘κύκλος μαθημάτων’ της Τετάρτης Τάξης Δημοτικού Σχολείου, δηλαδή πραγματοποιήθηκε συνδιδασκαλία της Τρίτης και Τετάρτης Τάξης με τους/τις μαθητές/ριες της Τρίτης τάξης να διδάσκονται τα μαθήματα της Τετάρτης Τάξης (Φύκαρης,

2016,2022). Αξίζει να σημειωθεί ότι η ομαδοποίηση των μαθητών/ριών στο Ολιγοθέσιο Δημοτικό Σχολείο σε ενιαία τμήματα - που συγκροτούνται από μαθητές/ριες διαφορετικών τάξεων - χαρακτηρίζεται από ετερογένεια λόγω της συνύπαρξης διαφορετικής ηλικίας, γεγονός που ευνοεί την ανταλλαγή ιδεών για επίλυση προβλημάτων και ευέλικτες καταστάσεις συνεργασίας (Φύκαρης, 2016,2022).

3.4. Οργάνωση διδασκαλίας – απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή

Για την οργάνωση διδασκαλίας απαιτούνται τα εξής:

- Θρανία τοποθετημένα με τρόπο που να ευνοείται η εργασία των μαθητών/τριών σε μικρές ομάδες
- Ηλεκτρονικός Υπολογιστής με σύνδεση στο διαδίκτυο (για προβολή της ιστορίας “Ο Εγωιστής Γίγαντας”/ Όσκαρ Ουάιλντ)
- Βιντεοπροβολέας
- Χαρτόνια με έξι διαφορετικά χρώματα (άσπρο, μαύρο, μπλε, κόκκινο, κίτρινο, πράσινο)
- Μαρκαδόροι
- Ψαλίδι
- Κόλλες

3.5. Διδακτικές προσεγγίσεις

Το σενάριο διδασκαλίας βασίζεται, σε γενικό πλαίσιο, στις αρχές της ανακαλυπτικής και διερευνητικής προσέγγισης, καθώς επίσης στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία με τη λειτουργία του Τμήματος του Ολιγοθέσιου Δημοτικού Σχολείου ως ενιαίας μαθησιακής ομάδας. Η κύρια διδακτική τεχνική που αξιοποιείται είναι η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης του De Bono. Παράλληλα, εφαρμόζονται και άλλες διδακτικές τεχνικές, όπως είναι ο καταγισμός ιδεών, η δραματοποίηση, η εννοιολογική χαρτογράφηση.

Επιπρόσθετα, η παρούσα διδακτική εφαρμογή εντάσσεται στο πλαίσιο της βιωματικής προσέγγισης αφού οι μαθητές/ριες εμπλέκονται στις μαθησιακές και διδακτικές διαδικασίες με πολυαισθητηριακό τρόπο (αξιοποίηση βίντεο, εικόνων και μουσικής) εστιάζοντας στις εμπειρίες και τις ανάγκες τους (Καλδή & Κόνσολας, 2016).

Με την υιοθέτηση των παραπάνω διδακτικών προσεγγίσεων το σενάριο διδασκαλίας χαρακτηρίζεται μαθητοκεντρικό, αφού προάγει την πρόκληση ενδιαφέροντος και την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/τριών. Παράλληλα, προωθεί την έκφραση συναισθημάτων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων παρατήρησης και ‘χειραπτικής’ λειτουργίας, ενισχύοντας τη βιωματική διάσταση της μάθησης.

3.6. Πρωτοτυπία σεναρίου διδασκαλίας

Η πρωτοτυπία του σεναρίου αναδεικνύεται μέσα από την αξιοποίηση της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης του De Bono, η οποία προωθεί την εναλλακτικότητα στη διδακτική πράξη, κινητοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών και συμβάλλει στην καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων όπως είναι η ενσυναίσθηση.

4. Αναλυτική περιγραφή της εφαρμογής του σεναρίου διδασκαλίας

Η αναλυτική περιγραφή της εφαρμογής του σεναρίου διδασκαλίας επιμερίζεται σε έξι (6) φάσεις διδασκαλίας. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη φάση διδασκαλίας πραγματοποιήθηκε η ψυχολογική, γνωσιολογική και *μεθοδολογική* προετοιμασία των μαθητών/τριών. Ο/η ερευνητής/ρια προκειμένου να εξασφαλίσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την προσέλκυση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριων προέβη στην ενίσχυση του θετικού κλίματος μέσα στην σχολική τάξη ώστε οι μαθητές/τριες να νιώσουν ασφάλεια, οικειότητα και εμπιστοσύνη για να καταθέσουν τις απόψεις και τα βιώματα τους. Ταυτόχρονα, η ψυχολογική προετοιμασία αποτελεί παράγοντα καθοριστικής σημασίας για το πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνουν χώρα οι μαθησιακές διαδικασίες. Για αυτό το λόγο πραγματοποιήθηκε συζήτηση με τους/τις μαθητές/τριες με τις εξής ερωτήσεις, οι οποίες συνδέονται άμεσα με το προς μελέτη μαθησιακό αντικείμενο:

- Τι σημαίνει για σένα φιλία;
- Τι σημαίνει για σένα συνεργασία;
- Έχεις ποτέ στεναχωρηθεί εξαιτίας της συμπεριφοράς κάποιου/ας φίλου/ης σου; Έκανες κάτι για αυτό; Πώς αντέδρασες;
- Έχεις στενοχωρήσει κάποιον/α φίλο/η σου; Έκανες κάτι για αυτό; Πώς το διαχειρίστηκες;
- Έχεις παρατηρήσει αλλαγή στη συμπεριφορά κάποιου/ας φίλου/ης σου όταν αισθάνθηκε ότι τον/την αδίκησες;
- Έχεις αλλάξει τη συμπεριφορά σου όταν ένιωσες αδικημένος/η;

Παράλληλα, απαραίτητη κρίνεται και η γνωσιολογική προετοιμασία των μαθητών/τριών (Ματσαγγούρας, 2011). Για αυτό το λόγο, ο/η ερευνητής/ρια αξιοποίησε τη διδακτική τεχνική του καταιγισμού ιδεών με κεντρικό θέμα την έννοια της *ενσυναίσθησης*, προκειμένου να ανιχνευτούν οι πρότερες γνώσεις των μαθητών/τριών και να οικοδομηθεί η νέα γνώση στη βάση των προϋπάρχουσων εμπειριών και γνωστικών σχημάτων τους. Επιπρόσθετα, η *μεθοδολογική προετοιμασία* περιελάμβανε τη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών/τριών με τις διδακτικές προσεγγίσεις και μαθησιακές διαδικασίες που θα υλοποιούνταν με στόχο τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για την οικοδόμηση της νέας γνώσης (Παράρτημα, Ημερολόγιο κριτικού φίλου). Ειδικότερα, πριν από την εφαρμογή της διδακτικής

τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης του De Bono, ο/η ερευνητής/ρια αφιέρωσε μια διδακτική ώρα στην εισαγωγή και εξοικείωση των μαθητών/τριών με τη συγκεκριμένη διδακτική τεχνική. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, οι μαθητές/τριες, σε συνεργασία με τον/την ερευνητή/ρια κατασκεύασαν χάρτινα καπέλα έξι διαφορετικών χρωμάτων (εικόνα 1).

Εικόνα 1: Τα έξι καπέλα σκέψης του De Bono

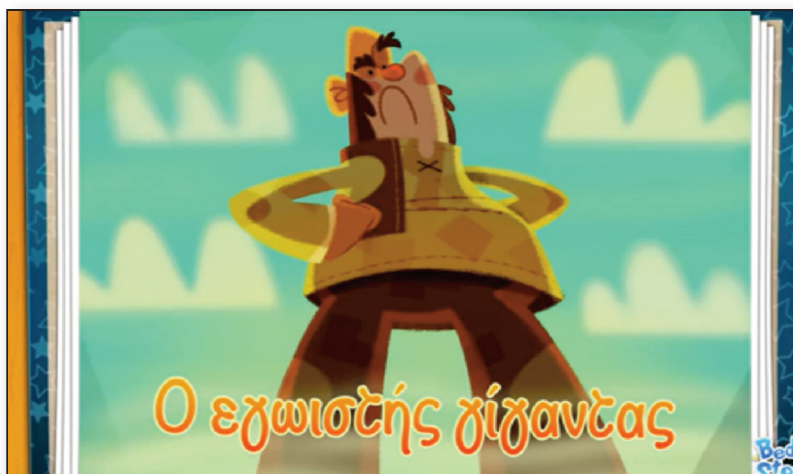

Η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης του De Bono εφαρμόστηκε με τη διαδοχική χρήση καπέλων (Μπαγιάτη, 2015). Η σχολική τάξη αποτελούμενη από 7 μαθητές/τριες, αποτέλεσε μια ενιαία ομάδα, με εξαίρεση την διαδικασία του πράσινου καπέλου. Στην αρχή αξιοποιήθηκε το (αρχικό) γαλάζιο καπέλο. Πιο συγκεκριμένα, ο/η ερευνητής/ρια ανέλαβε την διαχείριση του γαλάζιου καπέλου, ώστε να καθοδηγεί, να συντονίζει την ομάδα, καθώς επίσης να οργανώνει την εναλλαγή των καπέλων. Προκειμένου να διασφαλιστεί η επιτυχής έκβαση του εγχειρήματος, είναι απαραίτητο ο/η ερευνητής/ρια να λαμβάνει υπόψη του/της βασικές προκλήσεις, όπως η πειθαρχία της σχολικής τάξης και η αποτελεσματική διαχείριση του χρόνου κατά τη διάρκεια της ωριαίας διδασκαλίας.

Στη δεύτερη φάση της διδακτικής παρέμβασης πραγματοποιήθηκε ο προσανατολισμός των μαθητών/τριών στο υπό διαπραγμάτευση θέμα. Ως αφόρμηση, ο/η ερευνητής/ρια αξιοποίησε την προβολή του βίντεο με την ιστορία: “Ο Εγωιστής Γίγαντας” του Όσκαρ Ουάιλντ (εικόνα 2), με στόχο την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος και τη δημιουργία συναισθηματικής εμπλοκής των μαθητών/τριών.

Εικόνα 2: Απόσπασμα από την ιστορία: “Ο Εγωιστής Γίγαντας” (Όσκαρ Ουάιλντ)

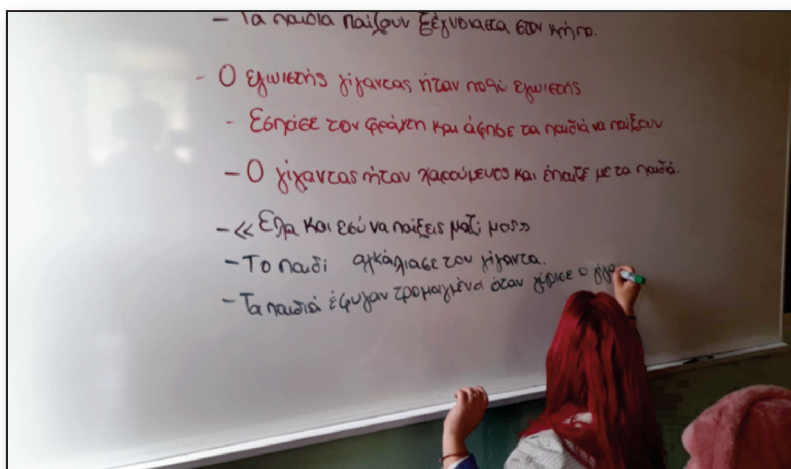
Ανακτήθηκε στις 06/05/2025 από URL:

https://www.youtube.com/watch?v=67om9xxa_zl&t=170s

Σε αυτή τη δεύτερη φάση αξιοποιείται το κόκκινο καπέλο του De Bono, αφού “η χρήση του κόκκινου καπέλου μας δίνει την ευκαιρία να εκφράσουμε τις απόψεις, τα συναισθήματα και τη διαίσθησή μας χωρίς να χρειάζεται να τα εξηγήσουμε ή να τα τεκμηριώσουμε” (De Bono, 2006: 63). Ο/η ερευνητής/τρια προτρέπει τους/τις μαθητές/τριες να καταγράψουν τα συναισθήματα που τους προκαλεί η αφήγηση του εγωιστή γίγαντα την κατάλληλη χρονική στιγμή. Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες καλούνται να κολλήσουν τα χαρτάκια τους σε ένα κολάζ ‘καρδιά’ που έχει ήδη δημιουργήσει ο/η ερευνητής/τρια (εικόνα 3). Ενδεικτικά, σε μερικά από τα χαρτάκια οι μαθητές έγραφαν λέξεις, όπως έκπληξη, φόβος, λύπη, αγωνία, χαρά, ηρεμία, τρόμο, τρυφερότητα, μοναξιά, αισιοδοξία. Ο σκοπός της δραστηριότητας είναι οι μαθητές/τριες να αντιληφθούν ότι ‘μια καρδιά’ μπορεί να αντανakλά διαφορετικού είδους συναισθήματα σε διαφορετικό χρονικό και χωρικό πλαίσιο. Για αυτό το λόγο, κρίνεται σημαντική όχι μόνο η αναγνώριση των συναισθημάτων αλλά και η κατάλληλη διαχείρισή τους.

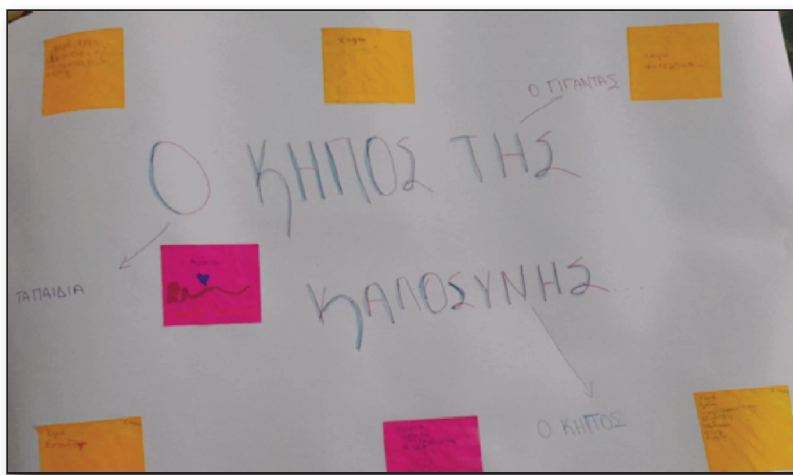
Εικόνα 3: Κολάζ μαθητών/ριών

Στη τρίτη φάση της διδασκαλίας πραγματοποιείται η συλλογή και η οργάνωση των δεδομένων μέσω του λευκού καπέλου. Αφού έχει προηγηθεί μια αρχική συζήτηση με τους/τις μαθητές/τριες στην ανάλυση της συναισθηματικής τους έκφρασης για το εξεταζόμενο θέμα, ο/η ερευνητής/ρια παρότρυνε τους/τις μαθητές/τριες - μέσω της διδακτικής τεχνικής του καταιγισμού ιδεών - να διατυπώσουν την ιστορία σε σύντομο χρονικό διάστημα με λέξεις ή εκφράσεις, τις οποίες κατέγραψε στον πίνακα (εικόνα 4) (Ευαγγέλου & Φύκαρης, 2018). Αφού ολοκληρώθηκε αυτή η διαδικασία καταγραφής στον πίνακα, ο/η ερευνητής/ρια σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/ριες ομαδοποιούν τις ιδέες που διατυπώθηκαν σχετικά με το υπό διαπραγμάτευση θέμα.

Εικόνα 4: Καταγραφή των ιδεών των μαθητών/ριών στον πίνακα

Στην τέταρτη φάση της διδασκαλίας ακολουθεί η επαφή με τα νέα δεδομένα, η οποία άρχισε με την αξιοποίηση του κίτρινου και μαύρου καπέλου. Οι μαθητές/ριες κλήθηκαν να εκμαιεύσουν τα θετικά και τα αρνητικά μηνύματα της αφήγησης με συγκεκριμένες και στοχοθετημένες μαθησιακές δραστηριότητες. Στη δραστηριότητα με το κίτρινο καπέλο, οι μαθητές/τριες δημιούργησαν το κολάζ: “Ο κήπος της καλοσύνης” (εικόνα 5).

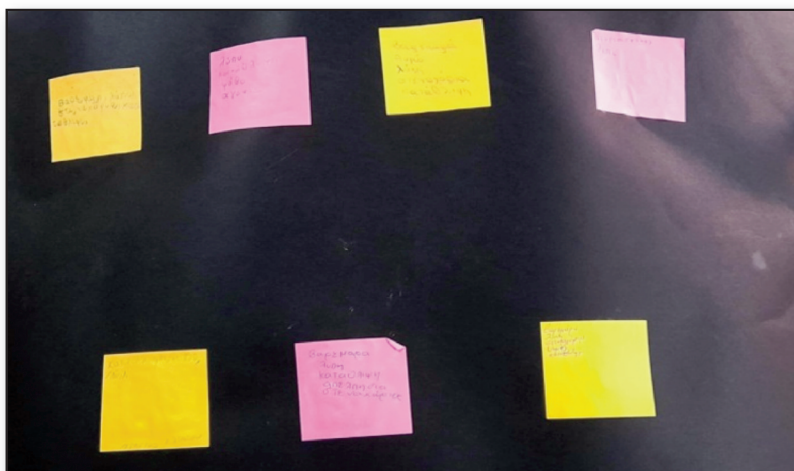
Εικόνα 5: Δημιουργία κολάζ: “Ο κήπος της καλοσύνης”

Πρόκειται στην ουσία για έναν εννοιολογικό χάρτη με επιμέρους διακλαδώσεις, όπως:

- Ο κήπος: Η άνοιξη στον κήπο, λουλούδια, δέντρα, πουλιά
- Τα παιδιά: χαρά, παιχνίδι, γέλιο, φιλία, συνεργασία
- Ο γίγαντας: καλοσύνη, αλλαγή, αγάπη, ευτυχία

Στη συνέχεια, με την αξιοποίηση του μαύρου καπέλου, προκειμένου οι μαθητές/τριες να παρατηρήσουν και να καταγράψουν τα ενδεχόμενα προβλήματα αλλά και τους κινδύνους που αναδεικνύονται από την αφήγηση, δημιούργησαν τον μαύρο πίνακα: “Απαγορεύεται η είσοδος” (εικόνα 6).

Εικόνα 6: Δημιουργία μαύρου πίνακα: “Απαγορεύεται η είσοδος”

Ο/η ερευνητής/ρια, μέσα από την εναλλαγή από το κίτρινο στο μαύρο καπέλο, ζήτησε από τους/τις μαθητές/ριες να καταγράψουν τις σκέψεις τους για το πώς φαντάζονται τον κήπο χωρίς την επιστροφή των παιδιών. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, αναδεικνύονται οι συναισθηματικές και κοινωνικές ανισορροπίες που προκύπτουν όταν απουσιάζει η ενσυναίσθηση.

Στην πέμπτη φάση της διδασκαλίας της επεξεργασίας των νέων δεδομένων (ή εμπέδωση) εφαρμόζεται η νέα γνώση από τους/τις μαθητές/τριες σε παρόμοιες και δημιουργικές καταστάσεις, εμπεδώνοντας και επεκτείνοντας με αυτόν τον τρόπο όσα έχουν οικοδομήσει στις προηγούμενες φάσεις διδασκαλίας. Ο/η ερευνητής/ρια εφάρμοσε τη διαδικασία της “λειτουργικοποίησης της γνώσης” (Ματσαγγούρας (2011:271) μέσω του πράσινου καπέλου, το οποίο αντιπροσωπεύει τη δημιουργική σκέψη. Ειδικότερα, παρείχε στους/στις μαθητές/τριες τη δυνατότητα να επιλέξουν ανάμεσα σε δυο δραστηριότητες: είτε δραματοποίηση είτε μουσική έκφραση. Στο πλαίσιο της δραματοποίησης, ο/η ερευνητής/ρια κάλεσε τους/τις μαθητές/ριες να δραματοποιήσουν την αγαπημένη τους σκηνή και να την αναδομήσουν μετασχηματίζοντας την εξέλιξη της ιστορίας. Μέσω αυτής της διαδικασίας δίνεται η δυνατότητα στους/στις μαθητές/τριες να αναπτύξουν τον κριτικό αναστοχασμό πάνω σε κοινωνικά ζητήματα και στη συνειδητοποίηση της αξίας της ατομικής δράσης και ευθύνης. Στη δεύτερη εναλλακτική δραστηριότητα, ο/η ερευνητής/ρια κάλεσε τους/τις μαθητές/τριες να αποδώσουν δημιουργικά το τραγούδι: “Τα παιδιά ζωγραφίζουν στον τοίχο” (στίχοι: Μιχάλη του Μπουρπούλη, μουσική: Γιώργος Χατζηνάσιος). Μέσα από τη μουσική αυτή αναπαράσταση, οι μαθητές/τριες ενθαρρύνθηκαν να εκφράσουν συναισθήματα, σκέψεις και κοινωνικά μηνύματα, συνδέοντας τη μουσική εμπειρία με τη φαντασία και τη συλλογική καλλιτεχνική δημιουργία. Παράλληλα, συνέβαλε στην ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης, ενισχύοντας την ενσυναίσθηση και συνεργασία μέσα στην ομάδα.

Στην έκτη φάση της διδασκαλίας πραγματοποιήθηκε η διαδικασία της αξιολόγησης, η οποία περιλάμβανε τόσο τον έλεγχο και την ανατροφοδότηση της κατανόησης όσο και την ανακεφαλαίωση της μαθησιακής πορείας. Για τη διαδικασία αυτή αξιοποιήθηκε το (τελικό) γαλάζιο καπέλο. Οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να συγκρίνουν τα έργα τους: “Ο κήπος της καλοσύνης”, τον μαύρο πίνακα “Απαγορεύεται η είσοδος” και να διατυπώσουν τις σκέψεις τους, ώστε να οδηγηθούν μέσα από αλληλεπίδραση στη διατύπωση του ηθικού διδάγματος της ιστορίας (εικόνα 7). Με άλλα λόγια, στη φάση αυτή οι μαθητές/τριες αναγνωρίζουν τη σημασία των όσων ανακάλυψαν, αναστοχάστηκαν πάνω στη διαδικασία μέσω της οποίας έφθασαν στη νέα γνώση, συνέκριναν τη νέα γνώση με την προϋπάρχουσα εμπειρία και συνειδητοποιούν τους μηχανισμούς μάθησής τους (Ματσαγγούρας, 2011).

Εικόνα 7: Η διαδικασία της αξιολόγησης στη σχολική τάξη

5. Αξιολόγηση/αποτίμηση της διδακτικής εφαρμογής του σεναρίου διδασκαλίας

Η αξιολόγηση/αποτίμηση της διδακτικής εφαρμογής πραγματοποιήθηκε, σε πρώτο στάδιο, από τους/τις μαθητές/τριες με φύλλα εργασίας. Συγκεκριμένα, ο/η ερευνητής/ρια έδωσε στους/στις μαθητές/τριες φύλλα εργασίας ώστε οι μαθητές/τριες να διατυπώσουν και να εκφράσουν τα συναισθήματά αλλά και τις αντιλήψεις τους για τα έξι καπέλα σκέψης του De Bono. Οι αρχικοί άξονες περιλάμβαναν τις εξής ερωτήσεις:

- Σου άρεσε η ιστορία του “Εγωιστή γίγαντα”;
- Σου άρεσε η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης;

- Συμμετείχετε πιο ευχάριστα στο μάθημα σε σύγκριση με άλλα μαθήματα;
- Θα ήθελες να κάνεις ξανά μάθημα με τα έξι καπέλα σκέψης;

Στα παραπάνω ερωτήματα όλοι/ες οι μαθητές/ριες απάντησαν θετικά/καταφατικά, εκτός από έναν μαθητή που απάντησε αρνητικά στην τελευταία ερώτηση.

Στη συνέχεια, στα φύλλα εργασίας ενσωματώθηκαν επιπρόσθετα οι εξής τρεις (3) ερωτήσεις:

1^η ερώτηση: Ποιο καπέλο σου άρεσε περισσότερο και γιατί;

Οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες απάντησαν το κίτρινο, με την αιτιολόγηση γιατί:

- ...είχε χαρούμενα συναισθήματα
- ... ήταν διασκεδαστικό
- ... συμβολίζει την χαρά
- ... λέγαμε τα θετικά

2^η ερώτηση: Ποιο καπέλο σου άρεσε λιγότερο και γιατί;

Οι περισσότεροι/ες μαθητές/ριες απάντησαν το μαύρο, με την αιτιολόγηση γιατί:... είχε κακά συναισθήματα, ενώ ένας μαθητής απάντησε το μπλε με την αιτιολόγηση γιατί: Συγκρίναμε.

3^η ερώτηση: Το κόκκινο καπέλο σε βοήθησε να εκφράσεις τα συναισθήματά σου;

Όλοι/ες οι μαθητές/τριες απάντησαν θετικά.

Σε επόμενο στάδιο, πραγματοποιήθηκε η αξιολόγηση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων αξιοποιώντας τα φύλλα εργασίας των μαθητών/τριών, τις παρατηρήσεις του/της ερευνητή/ριας και το ημερολόγιο του/της κριτικού φίλου/ης. (Παράρτημα). Πιο συγκεκριμένα:

i) ως προς τον γνωστικό τομέα:

Οι μαθητές/τριες βελτίωσαν την οργανωτική τους δεξιότητα μέσα από τη χρήση και παρατήρηση του γαλάζιου καπέλου. Παράλληλα, ενίσχυσαν την δεξιότητά τους να προσεγγίζουν και να αναλύουν λογοτεχνικά έργα, αναγνωρίζοντας τα συναισθηματικά και ηθικά μηνύματα που αυτά μεταδίδουν. Επιπλέον, ανέπτυξαν την κριτική τους σκέψη καθώς διερεύνθησαν τα κίνητρα των χαρακτήρων της ιστορίας και ερμήνευσαν τις συνέπειες των πράξεων τους. Τέλος, συνέδεσαν τη συμπεριφορά του γίγαντα με προσωπικές, προϋπάρχουσες εμπειρίες, κατανοώντας σε βάθος την έννοια και τη σημασία της ενσυναίσθησης.

ii) Ως προς τον συναισθηματικό τομέα:

Οι μαθητές/τριες συνεργάστηκαν ομαδικά και ανέπτυξαν κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες. Μέσα από τη χρήση του κόκκινου καπέλου, τους δόθηκε η δυνατότητα να αναγνωρίσουν, εκφράσουν και διαχειριστούν τα συναισθήματά τους, καθώς επίσης να

κατανοήσουν βαθύτερα έννοιες που αναδύονταν στο λογοτεχνικό έργο, όπως η μεταμέλεια και η προσωπική αλλαγή. Επιπρόσθετα, με τη χρήση του πράσινου καπέλου ενίσχυσαν την αυτοεκτίμησή τους, ενεργοποίησαν τη φαντασία τους και ανέπτυξαν τη δημιουργική τους σκέψη.

iii) ως προς τον ψυχοκινητικό τομέα:

Οι μαθητές/τριες ανέπτυξαν τη λεπτή κινητικότητα τους μέσω της δημιουργίας και κατασκευής των έξι καπέλων, δραστηριότητα που απαίτησε ακρίβεια, συντονισμό και συνεργασία. Παράλληλα, μέσα από τη χρήση του κίτρινου και μαύρου καπέλου, ενίσχυσαν τις συνεργατικές και επικοινωνιακές τους δεξιότητες, αποκτώντας μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και πρωτοβουλία στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

6. Συμπεράσματα

Η αξιολόγηση της εφαρμογής του σεναρίου διδασκαλίας σε μαθητές Ολιγοθέσιου Δημοτικού Σχολείου κατέδειξε ότι επιτεύχθηκε το σύνολο σχεδόν των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων σε γνωστικό, συναισθηματικό και ψυχοκινητικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό με την αξιοποίηση εναλλακτικών διδακτικών τεχνικών και ειδικότερα της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης του De Bono ενισχύεται η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών/τριών, η συναισθηματική νοημοσύνη και η συνεργατική μάθηση (De Bono, 2017; Θεολόγης κ.ά., 2017; Κουτρούμπα, 2021; Manesis et al., 2022; Papakitsos et al., 2017). Με άλλα λόγια, από την αξιολόγηση της διδακτικής εφαρμογής καταδεικνύεται ότι η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης συνέβαλε στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης αφού οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να προσεγγίσουν την ιστορία του *“Εγλωιστή Γίγαντα”* μέσα από πολλαπλές οπτικές σκέψης (έξι διαφορετικά καπέλα σκέψης) και να εκφράσουν τόσο τις απόψεις όσο και τα συναισθήματα τους σε ένα ασφαλές, υποστηρικτικό και ευχάριστο μαθησιακό περιβάλλον.

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι στο γνωστικό τομέα παρατηρήθηκε ενίσχυση της οργανωτικής δεξιότητας και της κριτικής σκέψης αφού οι μαθητές/τριες ερμήνευσαν τα μηνύματα της ιστορίας του *“Εγλωιστή Γίγαντα”* και τα συσχέτισαν με προϋπάρχουσες εμπειρίες τους. Στον συναισθηματικό τομέα οι μαθητές/τριες εξέφρασαν, περιέγραψαν και διαχειρίστηκαν συναισθήματα μέσα από τη διαπραγμάτευση της ιστορίας, ενώ στον ψυχοκινητικό τομέα ενίσχυσαν τη λεπτή κινητικότητα και τις συνεργατικές, επικοινωνιακές δεξιότητες μέσω δημιουργικών δραστηριοτήτων. Με βάση αυτά τα ευρήματα, η βιωματική φύση της διδακτικής εφαρμογής και η ομαδοσυνεργατική προσέγγιση του σεναρίου διδασκαλίας συνέβαλαν στην ενεργητική συμμετοχή των μαθητών/τριών κατά τη μαθησιακή και διδακτική διαδικασία.

Παρά τους περιορισμούς που απορρέουν από το μικρό δείγμα και την εγγενή υποκειμενικότητα της έρευνας-δράσης, η παρούσα μελέτη επιβεβαιώνει ότι η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης είναι εφικτό να αποτελέσει ένα διδακτικό εργαλείο για διαφοροποίηση

της διδασκαλίας και ανάπτυξη κοινωνικό-συναισθηματικών δεξιοτήτων (Oleksii et al., 2017; Mehder Konan et al., 2025), ιδιαίτερα σε ετερογενή μαθησιακά περιβάλλοντα, όπως είναι τα Ολιγοθέσια Δημοτικά Σχολεία. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης ενθαρρύνουν την πραγματοποίησης μελλοντικής έρευνας για τη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης σε μεγαλύτερο δείγμα μαθητών/τριών Πολυθέσιων Δημοτικών Σχολείων.

Βιβλιογραφία

- Αυγητίδου, Σ. (2014) *Οι εκπαιδευτικοί ως ερευνητές και στοχαζόμενοι επαγγελματίες. Υποστηρίζοντας την επαγγελματική μάθηση για μία συνεργατική και συμμετοχική εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Βλαχοκυριάκου, Φ. & Ι. Τζωρτζάκης, (2015) Από την αντιπαραθετική στην παράλληλη σκέψη - Τα έξι καπέλα της σκέψης στην εκπαίδευση: *Θεωρία και Αναπαραστάσεις διαδικασίας για εφαρμογή από μαθητές και εκπαιδευτικούς*. Ηράκλειο. Ανακτήθηκε στις 26/10/2025 από URL: <https://tzortzakis.weebly.com/>
- Childs, P. (2012) *Use of six hats in STEM subjects*. The Higher Education Academy, 1-7.
- De Bono, E. (2006) *Τα έξι καπέλα της σκέψης* (Μετάφραση: Γιώργος Μπαρουζής). Αθήνα: Εκδόσεις Αλκυών.
- De Bono, E. (2017) *Six Thinking Hats: The multi-million bestselling guide to running better meetings and making faster decisions*. London, United Kingdom: Penguin Books Ltd.
- Δημητριάδου, Κ. (2016) *Νέοι προσανατολισμοί της Διδακτικής. Προσαρμογή της διδασκαλίας στις εκπαιδευτικές προκλήσεις του 21ου αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Djumabayeva, M. (2021) Developing creativity and oral speech by six thinking hats method. *European Scholar Journal*, 2 (4): 264-265.
- Elsayed, A. M. A. & R.E.S. Abbas (2021) The effectiveness of De Bono's six thinking hats technique in the development of critical thinking and numerical sense in mathematics education in Oman. *İlköğretim Online*, 20 (1). Doi: 10.17051/ilkonline.2021.01.138.
- Escamilla - Fajardo, P., M. Alguacil & S. López-Carril (2021) Incorporating TikTok in higher education: Pedagogical perspectives from a corporal expression sport sciences course. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 28: 1-13. Doi: 10.1016/j.jhlste.2021.100302
- Estaitteyeh, M. & I. DeCoito (2024) Curriculum and pedagogy in STEM teacher education: Developing case studies focusing on socio-scientific issues and differentiated instruction. *The Electronic Journal for Research in Science & Mathematics Education*, 28(2): 18-44.

- Ευαγγέλου, Φ. & Ι. Φύκαρης (2018) Η σημασία της αξιοποίησης εναλλακτικών τεχνικών στη διδακτική διαδικασία: Μια παραδειγματική εφαρμογή. Στο Χ. Σπ. Πανταζής, Π. Ελ Μαρράκη, Ι. Μ. Καδιανάκη, Δ. Ε. Μπελαδάκης, Ε. Γ. Στριλιγκάς, Α. Ι. Τζωρτζάκης, Ε. Π. Σιφακάκης & Σ. Χ. Ντρουμπογιάννης (επιμ.), Πρακτικά 4^{ου} Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου ΙΑΚΕ με τίτλο: “Δημοκρατία, δικαιώματα και ανισότητες στην εποχή της κρίσης. Προκλήσεις στον χώρο της έρευνας και της εκπαίδευσης”, Ηράκλειο Κρήτης, τ. Β., 322-334, <https://iake.weebly.com/praktika2018.html>
- Ευαγγέλου, Φ. (2024) Η διαφοροποιημένη διδασκαλία ως εναλλακτική διδακτική δυνατότητα στο Δημοτικό Σχολείο: απόψεις και στάσεις δασκάλων. Στο Κ. Μαλαφάντης & Χ. Ζάραγκας (επιμ.), Πρακτικά 12^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος με τίτλο: «Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα», Ιωάννινα: Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τ. Α., 255 - 275. Ανακτήθηκε στις 21/03/25 από URL: https://www.pee.gr/?page_id=299
- Evangelou, F. (2023) Teaching techniques for developing the learner - centred approach in the classroom. *European Journal of Education Studies*, 10 (2): 166-192. <http://dx.doi.org/10.46827/ejes.v10i2.4667>
- Φύκαρης, Ι. (2016) Εκπαιδευτική και Διδακτική προσέγγιση των Ολιγοθέσιων Δημοτικών Σχολείων. Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Κυριακίδη.
- Φύκαρης, Ι. (2022) Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού Ολιγοθέσιου Δημοτικού Σχολείου [Μονογραφία]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <http://dx.doi.org/10.57713/kallipos-69>
- Θεολογής, Ε., Κ. Καρακιάζης, Κ. Φώτου, Ξ. Φουλίδης, Μ. Λουλάκης & Χ.Ε. Παπακίτσος (2017) Διδακτικό σενάριο επίλυσης προβλημάτων με τη μέθοδο των έξι καπέλων της σκέψης. *Επιστήμες Αγωγής*, 2: 114-132, DOI: <https://doi.org/10.26248/v0i2.71>
- Göçmen, I. & H. Coşkunb (2022) Do De Bono's green hat and green-red combination increase creativity in brainstorming on individuals and dyads? *Thinking Skills and Creativity*, 46. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2022.101185>
- Güney, K. (2023) Considering the Advantages and Disadvantages of Utilizing Social Media to Enhance Learning and Engagement in K-12 Education. *Research in Social Sciences and Technology*, 8 (2): 83-100. <https://doi.org/10.46303/ressat.2023.13>
- Καλδή, Σ. & Μ. Κόνσολας (2016) Διδακτική μέθοδος project και διαθεματικότητα: Θεωρία, έρευνα και πράξη. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Kaldi, S., C. Govaris & D. Filippatou (2017) Teachers' views about pupil diversity in the primary school classroom. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 48 (1): 2-20. <https://doi.org/10.1080/03057925.2017.1281101>

- Καλογιαννάκη, Π (2020). Εισαγωγή της Επιμελήτριας της Έκδοσης για το Θεματικό Τεύχος: Εκπαίδευση και Κοινωνία στον 21ο αιώνα. Οι Προκλήσεις για την Παιδαγωγική και τη Μάθηση. *Επιστήμες Αγωγής*, 7-8. Doi: <https://doi.org/10.26248/v2020i0.777>
- Κατσαρού, Ε. (2016) *Εκπαιδευτική έρευνα - δράση. Πολυπαραδειγματική διερεύνηση για την αναμόρφωση της εκπαιδευτικής πράξης*. Αθήνα: Κριτική.
- Κατσαρού, Ε., Β. Τσάφος & Σ. Αυγητίδου (2018) Συμπεράσματα Συμποσίου. Στο Ε. Κατσαρού & Β. Τσάφος (Επιμ.), *Ορίζοντας την έρευνα - δράση στην Ελλάδα. Στην προοπτική διαμόρφωσης μιας επαγγελματικής κοινότητας εκπαιδευτικών ερευνητών*. Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συμποσίου. Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα και Ρέθυμνο, 244-246.
- Kaya, M.F. (2013) The effect of six thinking hats on student success in teaching subjects related to sustainable development in geography classes. *Kuramve Uygulamada Egitim Bilimleri*, 13 (2): 1134-1139.
- Kivunja, C. (2015) Using De Bono's Six Thinking Hats Model to Teach Critical Thinking and Problem-Solving Skills Essential for Success in the 21st Century Economy. *Creative Education*, 6: 380-391.
- Κουτρούμπα, Κ. (2021) *Εκπαιδευτικό έργο, σχολική μάθηση και διδακτική αποτελεσματικότητα*. Αθήνα: Διάδραση.
- Manesis, N., N. Chatzidaki & M. Gialamas (2022) Applying De Bono's six thinking hats for anti-bullying program. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 16 (4): 440-447. Doi: 10.11591/edulearn.v16i4.20545
- Ματσαγγούρας, Η. (2011) *Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας*. Gutenberg.
- Mehder Konan, Ş., F.B. Aydemir & A. Özgönde (2025) Requirements Elicitation Workshops Using the Six Thinking Hats Creativity Technique. In A. Hess & A. Susi, (eds), *Requirements Engineering: Foundation for Software Quality*. REFSQ 2025. Lecture Notes in Computer Science, vol 15588. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-88531-0_23
- Mialaret, G. (2011) *Περί Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης* (επιμ. Καλογιαννάκη, Π. & Καρράς, Κ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Μπαγιατίη, Ε. (2015) *Καταιγισμός Ιδεών, Χαρτογράφηση Εννοιών και τα Έξι καπέλα Σκέψης ως διδακτικές τεχνικές στην εκπαίδευση*. Ηράκλειο: Περιφερειακή Διεύθυνση Α/θμιας & Δ/θμιας Εκπ/σης Κρήτης 8η Περιφέρεια Α/θμιας Εκπ/σης Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου, Ανακτήθηκε στις 10/8/2025 από URL: <http://ebagiati.weebly.com/>
- Oleksii, L. M., M. Iryna & K. Tomash (2017) Forming students' motivation for creativity by means of Edward De Bono's 'Six thinking hats' technique. *Science and Education*, 23 (8): 93-96. Doi: 10.24195/2414-4665-2017-8-14.

- Papakitsos, E., E. Theologis, X. Foulidi, K. Karakiozis, M. Loulakis & K. Fotou, (2017) Utilizing the method of De Bono Six Thinking Hats for making educational decisions. *Educational Journal of the University of Patras UNESCO Chair*, 0 (0): 60-70.
- Pozas, M. & V. Letzel-Alt (2023) Teacher collaboration, inclusive education and differentiated instruction: A matter of exchange, co-construction, or synchronization? *Cogent Education*, 10:2. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2240941>
- Reese, H. W. (2011) The learning-by-doing principle. *Behavioral Development Bulletin*, 17(1): 1-19. <https://doi.org/10.1037/h0100597>
- Σφυρόερα, Μ (2020) Προς μια ολιστική αντιμετώπιση της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής: Αντιλήψεις και πρακτικές εκπαιδευτικών παιδιών προσχολικής ηλικίας. *Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης*, 6: 119-142. <https://doi.org/10.12681/dial.25549>
- Tomlinson, C. (2017) *How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms*. Alexandria, Virginia: ASCD.
- Τσιπά, Σ. (2021) *Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για την επικρατούσα συνεργατική κουλτούρα και το στυλ διαχείρισης των συγκρούσεων που υιοθετούν στα ολιγοθέσια-πολυθέσια δημοτικά σχολεία*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου., Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Παράρτημα:

Ημερολόγιο καταγραφής από τον/την κριτικό φίλο - κριτικό φύλλο

Προτού εφαρμοστεί η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης του De Bono στη διδακτική πράξη, κρίθηκε απαραίτητο να δοθεί μια περίοδος γνωριμίας και εξοικείωσης των μαθητών/τριών με τα έξι καπέλα. Ο χρόνος που δόθηκε ήταν μια διδακτική ώρα, καθώς ο αριθμός των μαθητών/ριών ήταν μικρός. Στην αρχή έγινε η παρουσίαση των καπέλων, ώστε να αντιληφθούν οι μαθητές/τριες τον τρόπο λειτουργίας τους.

Προκειμένου οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν τη λειτουργία και τη σωστή χρήση κάθε καπέλου σκέψης, αξιοποιήθηκαν συμβολικές αντιπαραβολές και μεταφορές. Ενδεικτικά, το κίτρινο καπέλο παρομοιάστηκε με τον ήλιο, ως σύμβολο αισιοδοξίας και θετικής σκέψης, ενώ το μαύρο καπέλο συνδέθηκε με το χρώμα της απώλειας και του προβληματισμού, αναδεικνύοντας τη σημασία της λογικής κριτικής και της αναγνώρισης των κινδύνων. Αντίθετα, το κόκκινο καπέλο συμβολίστηκε με την καρδιά, προβάλλοντας με αυτό τον τρόπο την δυναμότητα έκφρασης των συναισθημάτων. Ενώ το πράσινο καπέλο παρουσιάστηκε ως το καπέλο που υποδεικνύει την βλάστηση και την παραγωγή νέων ιδεών.

Ο/η ερευνητής/ρια, προκειμένου να καλλιεργήσει κοινωνικές δεξιότητες στους/στις μαθητές/τριες, αφού επέλεξε το θέμα ενασχόλησης με τους/τις μαθητές/ριες - στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης – υπέβαλε ερωτήσεις στους/στις μαθητές/ριες που αντιστοιχούσαν σε κάθε καπέλο κατά περίπτωση. Στη δεύτερη φάση διδασκαλίας, κατά την οποία πραγματοποιείται η επαφή των μαθητών/τριών με το υπό διαπραγμάτευση θέμα και αξιοποιήθηκε το κόκκινο καπέλο του De Bono, η στοχευμένη παρακολούθηση του βίντεο, σε συνδυασμό με την καταγραφή των συναισθημάτων που εξέφρασαν οι μαθητές/τριες κατά τη διάρκεια της προβολής, λειτούργησε ως έναυσμα για διερευνητική μάθηση. Ο/η ερευνητής/ρια, με στόχο την ενίσχυση των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών/τριών, προέβη στις εξής ερωτήσεις, μετά από τη δραστηριότητα:

- Πώς νιώθεις για τον Γίγαντα όταν διώχνει τα παιδιά από τον κήπο του;
- Τι σκέφτεσαι όταν ο κήπος του Γίγαντα μένει κρύος και χειμωνιάτικος;
- Πώς ένιωσες όταν τα παιδιά μπήκαν ξανά στον κήπο και ήρθε η άνοιξη;
- Πώς πιστεύεις ότι αισθάνθηκε ο Γίγαντας όταν κατάλαβε ότι ήταν εγωιστής;
- Ποια συναισθήματα σου προκαλεί το τέλος της ιστορίας όταν ο Γίγαντας γίνεται καλός και παίζει με τα παιδιά;

Μέσα από τη συζήτηση, οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να παρατηρήσουν, να συνδεθούν συναισθηματικά με τους χαρακτήρες και να εκφράσουν τις σκέψεις και τις αντιλήψεις τους που σχετίζονται με την αυτογνωσία και την ενσυναίσθηση.

Στην τρίτη φάση της διδασκαλίας πραγματοποιήθηκε η οργανωτική επεξεργασία των δεδομένων μέσω του λευκού καπέλου. Ο/η ερευνητής/ρια προκειμένου να ενισχύσει το επίπεδο της λειτουργικής κατανόησης των μαθητών/τριών, προέβη στις εξής ερωτήσεις:

- Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής;
- Τι συμβαίνει αρχικά;
- Τι συνέβη στον κήπο όταν ο Γίγαντας τον κράτησε μόνο για τον εαυτό του;
- Ποια ήταν η επίδραση της επιστροφής των παιδιών στον κήπο;
- Γιατί άλλαξε η συμπεριφορά του Γίγαντα στο τέλος;

Στην τέταρτη φάση διδασκαλίας, ο/η ερευνητής/ρια, μέσω του κίτρινου καπέλου, προέβη στις εξής ερωτήσεις:

- Ποιες είναι οι αξίες –τα θετικά μηνύματα- που επιδιώκει να μεταδώσει ο συγγραφέας;
- Ποια είναι τα οφέλη της επιστροφής των παιδιών στον κήπο του Γίγαντα;
- Πώς η απόφαση του Γίγαντα να δείξει καλοσύνη άλλαξε το περιβάλλον γύρω του;
- Πώς η αλλαγή συμπεριφοράς του Γίγαντα μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα για εμάς;

Ο/η ερευνητής/ρια, προκειμένου να μετασχηματίσει τις πρότερες παραδοχές των παιδιών - τις οποίες είχαν διατυπώσει κατά την πρώτη φάση της διδασκαλίας - αλλά και να καλλιεργήσει τις διαπροσωπικές σχέσεις πραγματοποίησε συζήτηση με τους/τις μαθητές/τριες ώστε να αντιληφθούν το πραγματικό νόημα της ενσυναίσθησης και της μεταμέλειας.

Από την άλλη πλευρά, χρησιμοποιήθηκε το μαύρο καπέλο, μέσω του οποίου ο/η ερευνητής/ρια συζήτησε τους εξής θεματικούς άξονες με τους/τις μαθητές/τριες:

- Τι θα συνέβαινε αν ο Γίγαντας δεν άλλαζε τη συμπεριφορά του;
- Ποιες ήταν οι αρνητικές συνέπειες του εγωισμού του Γίγαντα;
- Ταίριαζει αυτή η νοοτροπία του Γίγαντα στη δική μας συμπεριφορά, ηθική και αξίες μας;
- Ποιες σκέψεις μπορεί να έκαναν τα παιδιά όταν έβλεπαν τον κήπο αλλά δεν μπορούσαν να παίξουν μέσα;
- Πώς σχετίζεται ο αιώνιος χειμώνας με την συμπεριφορά του Γίγαντα;

Μέσα από αυτή τη συζήτηση αναδείχθηκαν οι αρνητικές πτυχές των προβληματικών διαπροσωπικών σχέσεων.

Στην πέμπτη φάση της διδασκαλίας, κατά την οποία πραγματοποιείται η εφαρμογή της νέας γνώσης, οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να επιλέξουν μια από τις δυο δραστηριότητες με τη χρήση του πράσινου καπέλου. Μερικοί μαθητές/τριες επέλεξαν τη δραματοποίηση και οι υπόλοιποι τη μουσική έκφραση. Στη συνέχεια, ο/η ερευνητής/ρια συζήτησε με τους/τις μαθητές/τριες τους εξής θεματικούς άξονες:

- Αν τα δέντρα και τα λουλούδια μπορούσαν να μιλήσουν τι θα έλεγαν στον Γίγαντα;
- Αν ο κήπος μπορούσε να αλλάξει χρώματα ανάλογα με τα συναισθήματα του Γίγαντα, πώς θα ήταν σε κάθε στάδιο της ιστορίας;
- Αν αλλάζατε τον τίτλο της αφήγησης, ποιον τίτλο θα του δίνατε και γιατί;
- Αν η “Ενσυναίσθηση” ήταν ένα από τα παιδιά, τι θα έλεγε στον Γίγαντα;

Στην έκτη φάση της διδασκαλίας και συγκεκριμένα στην απολογιστική ανακεφαλαίωση, ο/η ερευνητής/ρια προκειμένου να βοηθήσει τους/τις μαθητές/ριες να οδηγηθούν στο καταληκτικό, ηθικό δίδαγμα της ιστορίας, προέβη στις εξής ερωτήσεις:

- Τι πιστεύετε ότι θέλει να μας διδάξει ο Γίγαντας;
- Πώς αλλάζουν τα συναισθήματά σας για τον Γίγαντα από την αρχή ως το τέλος της αφήγησης;
- Πιστεύετε ότι ο Γίγαντας έπρεπε να συγχωρεθεί και γιατί;
- Έχετε μπει εσείς στη θέση του Γίγαντα ή των παιδιών;

Την τελευταία μέρα πραγματοποιήθηκε επανάληψη της χρήσης των έξι καπέλων, με σκοπό την βέλτιστη κατανόηση από τους/τις μαθητές/τριες και στη συνέχεια δόθηκαν τα φύλλα εργασίας. Από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών προέκυψε το συμπέρασμα ότι η διδακτική τεχνική των έξι καπέλων σκέψης βοήθησε όχι μόνο στην οργάνωση της σκέψης τους, αλλά και στην έκφραση των βιωμάτων και των αντιλήψεών τους, με σκοπό η μάθηση να γίνει περισσότερο ενεργητική και μαθητοκεντρική. Ταυτόχρονα, καταδεικνύεται ότι οι μαθητές/τριες προτίμησαν το κίτρινο καπέλο, τον ήλιο, διότι αποσκοπούσε στη συλλογή των θετικών πτυχών της αφήγησης. Στον αντίποδα, βρέθηκε το μαύρο καπέλο, καθώς μέσω αυτού κατέγραφαν τα προβλήματα αλλά και τους κινδύνους των προβληματικών διαπροσωπικών σχέσεων. Ένας μαθητής αποτέλεσε εξαίρεση καθώς ανέφερε ότι δεν του άρεσε το τελικό γαλάζιο καπέλο, διότι σύγκριναν τα δυο έργα τους. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει τις διαφορετικές κλίσεις και προτιμήσεις των μαθητών/τριών.

Τέλος, η αξιοποίηση του κόκκινου καπέλου αποδείχθηκε ιδιαίτερα αποτελεσματική αφού ενίσχυσε την ικανότητα των μαθητών/τριών να εκφράζουν και να αναγνωρίζουν τα συναισθήματά τους. Η θετική τους ανταπόκριση αποτυπώθηκε με σαφή και ουσιαστικό τρόπο στα φύλλα εργασίας, όπου ανέδειξαν αυθεντικές συναισθηματικές στάσεις και εμπειρίες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση δυο μαθητριών, οι οποίες πριν από την εφαρμογή της διδακτικής παρέμβασης προκαλούσαν συχνά εντάσεις στη σχολική τάξη. Μέσα, όμως, από τη διαδικασία αξιοποίησης της διδακτικής τεχνικής των έξι καπέλων σκέψης, συνειδητοποίησαν τη σημασία του να μην αδικούν τους άλλους, ανέπτυξαν ενσυναίσθηση και, τελικά, διαμόρφωσαν μεταξύ τους μια θετική και φιλική σχέση.